

Co je OSČMS aneb jediné třídní odbory v českých zemích

V roce 2015 si budeme připomínat celou řadu velkých výročí z dějin komunistického a dělnického hnutí. Mezi ně rozhodně patří výročí založení Světové odborové federace (SOF) na podzim r. 1945. Nejen proto se budeme na více frontách častěji zabývat teoretickými i praktickými otázkami týkajícími se odborových organizací.

Na těchto stránkách jsme v minulosti opakovaně hovořili o OSČMS. Tato zkratka vyjadřuje název Odborové sdružení Čech, Moravy a Slezska. K představení alespoň vzorku její činnosti se snad dostaneme v dalších článcích, nyní jsme povinni stručně načrtnout historický vývoj, na jehož základě OSČMS vzniklo, ale také základní teoretické a praktické principy jeho fungování.

Organizované odborové hnutí v českých zemích a v Československu má dlouhou a bohatou tradici. Sahá až do 90. let 19. století, spolkové aktivity až do období po r. 1870, kdy byla odborová organizovanost v Předlitavsku umožněna (mimořádně o 14 let dříve než např. ve Francii). Odborové hnutí se však postupně pod vlivem reformistů, buržoazního státu, stran, klerikalismu a vlastních chyb roztříštilo. Sjednocení se dočkalo až po r. 1945, kdy začala odborová organizovanost v Československu prudce narůstat, kdy také rychle rostly v souladu s politikou budování socialismu pravomoci odborů. Proto bylo také jedním z prvních záměrů obnoveného kapitalismu po r. 1989 rozbít jednotu proletariátu, tzn. rozbít mocné a početné odbory. Konkrétní kroky směřující k realizaci tohoto záměru byly zahájeny už v souvislosti s generální stávkou 27. listopadu 1989. Tehdy (konkrétně 24. 11. 1989) byly představeny z řad Sdružení stávkových výborů (SSV), které stávku organizovalo a postavilo se proti vedení masového Revolučního odborového hnutí (ROH), plány na rozpuštění všeodborové centrály, na založení nových odborů na bázi konfederace a profesních svazů, snaha orientovat se v odborové praxi pouze na oblast sociální a ekonomickou, přitom však nerozrušit jednotu odborů. Že by uvedení těchto bodů do praxe žádnou jednotu neznamenal a že nakonec v praxi urychlilo účelový proces diferenciací a rozpadu jednotných odborů, to je možné dokázat na následném vývoji.

Už proti stávce samotné, ale i popsáním plánů, se statečně postavilo vedení Ústřední rady odborů ROH v čele s Karlem Henešem. S novým režimem spjatí představitelé „změn“ (ve skutečnosti návratu do ještě horší situace, než která panovala za první republiky) však s pomocí médií a nového státního aparátu přesvědčili, také prostřednictvím lží a polopravd, naivní, zmanipulované odboráře, s nimiž, žel, reálně socialistická praxe posledních desetiletí pracovala často příliš formálně, a tak na posledním všeodborovém sjezdu v březnu r. 1990 došlo ke schválení výše zmíněných návrhů. Vznikla Československá konfederace odborových svazů (ČSKOS), jejímž přímým nástupcem se po protilidovém rozbití Československa stala v českých zemích se sociálními demokraty spjatá Českomoravská konfederace odborových svazů (ČMKOS). V jejím čele se začali vyjímat lidé, kteří v brzké budoucnosti realizovali nebo realizují své tužby ve funkcích ve státní správě a samosprávě buržoazního státu – Richard Falbr, Milan Štěch a Jaroslav Zavadil (všichni za ČSSD).

Nová struktura byla ryzí konfederací, zastřešující budovou samostatných profesních a národních svazů, mezi nimiž panovala nejednota, nevraživost a konkurence. Nová vrstva odborových aristokratů postupně převedla odbory na běžnou sociálně demokratickou praxi proseb k vládnoucí moci prostřednictvím drobných sociálních požadavků, opustila politickou stávku, rozbila třídní organizační základnu pomocí profesních svazů a mimo jiné se přímo či nepřímo podílela na rozkradení a odnětí majetku ve výši 16 mld. Kčs v běžných cenách r. 1989 (podle některých odhadů 10,5 mld. Kč), který patřil odborům a odborářům (šlo zejména o rekreační, kulturní a sportovní zařízení). Jak už jsme zmínili, byla tím zahájena eroze jednotných odborů – v únoru 1990 se od centrálních odborů osamostatnily umělecké svazy, postupně je následovaly další. Nová centrála také brzy vstoupila do organizací, z nichž v budoucnu měla vzniknout Mezinárodní odborová konfederace – zrádovskécelosvětové odbory, spolupracující se zaměstnavateli, často napojené na sociální demokracii.

Předseda Ústřední rady odborů (ÚRO – ústřední vedení ROH) v období listopadu 1989, bývalý horník a hrdina socialistické práce Karel Heneš, byl vystaven nebývalému tlaku

a výhrůžkám. Na všeodborovém sjezdu v březnu r. 1990 mu bylo pod pohrůžkou fyzického násilí dokonce zabráněno vystoupit. Nezalekl se a začal s dalšími spolupracovníky zakládat nové odborové sdružení na podobné bázi, na které fungovalo ROH. V dubnu 1990 byl založen jeho přípravný výbor, v květnu r. 1991 bylo na celostátním shromáždění přípravných výborů rozhodnuto o vzniku alternativních odborů, což se dočkalo realizace na jejich ustavujícím sjezdu v pražských Vinohradech 9. listopadu 1991.

Nové odbory nesly název Odborové sdružení Čech, Moravy a Slovenska (OSČMS). Po rozbití Československa bylo Slovensko v názvu i zkratce nahrazeno pojmenováním jedné ze tří historických zemí současné ČR - Slezskem. Předsedou OSČMS byl zvolen Karel Heneš, který tuto funkci vykonával až do své předčasné smrti roku 1992. Početnost nových odborů se pohybovala nad 100 tisíc dělníků, zaměstnanců, nezaměstnaných a důchodců, přičemž odvětvově bylo OSČMS nejsilněji zastoupeno v hornictví a stavebnictví, regionálně pak nejvíce v severních a severozápadních Čechách. Slovenské zastoupení počtem nepřekračovalo několik desítek osob, které svou aktivitu omezovaly na občasně návštěvy českých zemí, placení členských příspěvků a komunikaci. Po rozpadu Československa přestala být tato skupina odborářů úplně činná.

Rozdíly mezi OSČMS, ČSKOS (resp. ČMKOS) a postupně i dalšími odštěpeneckými a nově vzniklými odborovými centrály (z nejvýznamnějších zejména ASO – Asociace samostatných odborů) byly podstatné a systémové od samotného počátku. Vyplyvaly ze střetu, který v odborech vznikl po politickém a následně ekonomickém, sociálním a kulturním převratu na konci r. 1989, po zásadním urychlení návratu ke kapitalismu (tento návrat byl však jinou, plíživou formou, zahájen mnohem dříve, byť byl maskován slovy o zdokonalování socialismu) novou politickou garniturou. Od samotného počátku tkvěly v kladení důrazu OSČMS na závodní, ve výjimečných případech lokální princip uspořádání odborových organizací, kdy byly a jsou v jedné organizační buňce soustředěny všechny dělnické a zaměstnanecké profese daného podniku (lokality). V případech, v nichž mělo OSČMS své zastoupení v regionu, určité oblasti, nikoliv přímo v podniku, se situace řešila mimořádným vytvořením odborové organizace dle lokálního principu. I zde však našli své místo jak dělníci, tak další zaměstnanci, nezaměstnaní a důchodci.

Závodně-zaměstnanecký princip je základem každé třídní organizace, nejen odborové. Zabraňuje štěpení sil proletariátu, stavění jeho jednotlivých vrstev proti sobě ze strany zaměstnavatelů, vyvolávání konkurenčních snah, půtek a sporů uvnitř třídy nevlastníci výrobní prostředky a kapitál. Je také spolehlivou prevencí proti zpanštění, byrokratizmu, kolaboraci a získání neúměrného postavení některými složkami a zástupci zejména z řad sloužícího proletariátu, ale i dělnické aristokracie.

Proti těmto zásadám propagují sociálně demokratické a další žluťácké (zrádcovské, spolupracující proti zaměstnancům s kapitalisty) odborové svazy princip profesních svazů s patřičnou autonomií na centrále (pokud existuje), sdružených maximálně pod hlavičku odborové konfederace. V praxi to znamená, že jsou jednotlivé profese soustředěny do odborových svazů na stavovském principu (železničáři, bezpečnostní sbory, učitelé, zdravotníci, ale i kováři, horníci, strojívníci apod. – každá profese má svůj samostatný svaz), což značně snižuje možnosti vzájemné spolupráce, ovlivňování, vzdělávání a předávání osobních zkušeností, tento princip rovněž znesnadňuje organizační otázky, akčnost a vzájemnou solidaritu v řadách proletariátu. Na druhou stranu posiluje tato dezorganizační zásada ta negativa, která prýští se sociálně-ekonomických podmínek soudobého stádia kapitalismu – imperialismu, zejména elitářství určitých lépe placených vrstev proletariátu, jeho vzájemnou řevnivost, konkurenci až závist, která konec konců slouží především vládnoucí buržoazii. Decentralizace odborů popsané negativní a podstatné součástí, ale i odvozené a nahodilé jevy posiluje, pozitivním naopak brání. Její hlavní útok a účel je však namířen protipokud možno celotřídní odborové proletářské politice. Profesní elitářství a decentralizace odborové centrály jsou její faktickou negací. I z toho důvodu byly tyto názory prosazovány už v listopadu 1989.

K těmto organizačním zásadám se přimyká i další podstatná odlišnost mezi OSČMS a ČSKOS (ČMKOS, ASO a dalšími). Skutečná třídně-odborová organizace ví, že ekonomickým bojem, hospodářskou stávkou, nemůže nikdy dosáhnout jiných výsledků, než

více či méně kosmetických úspěchů. I tak ji však v určitých situacích považuje za důležitou. Zná princip prvenství ekonomiky před politikou v současných podmínkách, ví, že bez politické skutečně alternativní síly, bez prostředků politického boje zůstanou její sliby mlácením prázdné slámy, sociálně demokratickým příštípkařením. Proto třídní odborová organizace, reprezentující a reprezentovaná vykořisťovanou a zbídačovanou většinou společnosti, neulpívá pouze na stávce a činnosti týkající se hospodářských témat, ale umně je propojuje s bojem politickým, dbá jejich dialektického vztahu a podřízenosti politickému boji. Nejen to. Prosazuje i politickou stávku za účelem prosazování širokých práv a zájmů většiny společnosti. V tomto a v dalších případech by však měla úzce spolupracovat s antikapitalistickou, podobně třídně zaměřenou politickou stranou, s níž se vzájemně doplňují.

Naproti tomu prokapitalistické odbory, celosvětově sdružené v Mezinárodní odborové konfederaci (o ní se ještě zmíníme), prosazují jen a pouze stávku hospodářskou, orientaci na zákonitě dílčí, drobné sociální požadavky. Angažmá odborů v politických otázkách zcela odmítají, halí se do falešného a v třídně rozděleném světě neexistujícího závoje nezávislosti. Jím zakrývají svou systémovou službu vládnoucímu kapitálu. Některé z odborových centrál sdružených v Mezinárodní odborové konfederaci dospěly dokonce tak daleko, že podporovaly nároky vládnoucích tříd (různé složky buržoazie, pozemkoví vlastníci) na zákaz angažmá odborů v politické stávce, zanesený do legislativy buržoazního státu. Mimo jiné i díky této zradě na většině společnosti byl takový zákon prosazen např. Německu.

Třetím výrazným rozdílem mezi všemi základními odborovými svazy v českých zemích (ČMKOS, ASO) a OSČMS je jejich mezinárodní zakotvení. ČMKOS je členskou organizací největší světové odborové centrály – Mezinárodní odborové konfederace (ITUC), vzniklé r. 2006. Tato celosvětová zastřešující centrála sdružuje většinu s kapitálem, jeho státem a institucemi (zejména EU, OECD, WTO) spolupracujících národních a státních odborových centrál. Ve světě má na 155 milionů členů a po pádu reálně socialistického tábora na přelomu 80. a 90. let 20. století, který krutě dolehl na třídně odborové hnutí, se, žel, stala ve světě početně i vlivem dominující. ITUC ustoupil, v některých případech i podporoval všechny základní kroky ofenzívy kapitálu proti výtěžkům generací pracujících, nezaměstnaných a důchodců, které byly zhmotněny zejména v budování socialismu a v jeho vlivu v podobně tzv. sociálních státech v ostatních zemích Evropy, ale např. i v USA, Kanadě a Japonsku. Podporoval, případně nebránil ani různým imperialistickým vojenským agresím posledních let. Svým elitářským přístupem se nepřímou podílel a podílí na narůstání národnostních vášní, nacionalistických tendencí, ústíků v šovinismus, rasismu a vlivy fašismu v mnohých společnostech euro-americké části světa.

V důrazné, radikální opozici proti kolaborantské roli ITUC pokračuje a stupňuje ji Světová odborová federace (WTUF), která vznikla, jak už bylo řečeno, na podzim r. 1945. Ta je organizována na zcela stejných principech, jako OSČMS, má dlouhodobou, úspěšnou pokrokovou minulost, ale i neúspěchy - zejména let 1989-1991, z nichž se jí pomalu daří zotavovat. V současnosti je silná zejména v zemích tzv. třetího světa, které jsou vykořisťovány hlavními imperialistickými institucemi, státy, nadstáty, organizacemi, ale i státy méně významnými v imperialistické ekonomicko-politické soustavě. K dnešním dnům sdružuje 90 milionů členů ve více než 120 zemích světa. V Evropě po velkém ústupu následkem pádu reálného socialismu v posledních deseti letech sílí – a to zejména v jeho středomořské části – v Řecku, na Kypru, ve Španělsku či v Itálii. OSČMS je jedinou členskou organizací SÖF z ČR. Stalo se jejím členem r. 1994, čímž se jednoznačně kvalitativně (systémově) odlišilo od organizací člensky či prakticko-teoreticky spojených s ITUC. Představením SÖF se budeme v rámci jejího letošního výročí zabývat ve speciálním tematickém článku či článkách. Zmiňme pouze, že se o ní v českém jazyce více dozvíte na stránkách SMKČ – www.komsomol.cz v rubrice „Odborové hnutí,“ kde jsou téměř pravidelně zveřejňovány překlady stanovisek, vystoupení a dokumentů SÖF.

Poslední téma, které souvisí s OSČMS a s otázkou odborů v českých zemích, je odborová organizovanost českého proletariátu a pravomoci odborů obecně. R. 1989 bylo z 8,5 milionů českých a slovenských dělníků a zaměstnanců celých 92% člensky zapojeno do ROH. Je samozřejmě nesmyslem, že bylo povinné do odborů vstoupit. Členství však

s sebou neslo pracovní-právní, sociální, volnočasové a finanční výhody, proto působilo jako motivátor. R. 2002 působilo v českých zemích více než 3 850 000 zaměstnanců, z nich bylo spojeno s členstvím v některých z odborových svazů a centrál necelých 1 200 000. Do r. 2009 pokleslo množství odborářů ČR na 650 tisíc z celkového počtu zaměstnaných ve výši 4,1 milionu. Jen za posledních pět let poklesl počet členů největší odborové centrály ČMKOS ze 470 tisíc na 380 tisíc. Druhé největší odbory ČR Asociace samostatných odborů (ASO) mají kolem 65 tisíc členů. Zde hovoříme o největších odborových centrálách, v ČR však podle kvalifikovaných odhadů existuje na 900 různých samostatných odborových organizací (známý je model „jedny odbory pro jeden podnik“).

Úpadek odborové organizovanosti v českých zemích byl jedním z hlavních cílů obnoveného kapitalismu a jeho reprezentantů. Druhým cílem bylo převedení většiny odborů na sociálně-třídním charakterem neškodné služebníky vládnoucí moci, schopné především demoralizovat své členy, otupovat ostří jejich hněvu a požadavků, dezorganizovat je, ve skutečnosti bojovat proti nim pod rouškou získaných několika drobných na úkor ohromných hmotných i hodnotových ztrát. I tento fakt působí zejména v poslední dekádě jako příčina nízké odborové organizovanosti – mnozí dělníci a zaměstnanci prohlédli záměry odborů na jejich pracovišti, proto se odmítají účastnit jejich rituálních činností. V těchto případech se otevírá pole působnosti pro třídní odbory.

K OSČMS se hlásí na 12 tisíc členů, což z něj činí třetí nejsilnější odborovou centrálu v českých zemích. Na rozdíl od ČMKOS a ASO však OSČMS není zváno na jednání tripartity (vláda, zaměstnavatelé a odbory), nepodílelo se proto na žádném z ostudných ústupků, neřku-li podvodů na proletariátu, některých drobných živnostnících, OSVČ, případně drobných rolnících z posledních let, které mají ČMKOS a ASO na svědomí.

Kvalitu společenského vědomí, uvědomí většiny společnosti na přelomu 80. a 90. let 20. století do jisté míry demonstrují názory rozhodujících odborových činitelů v tomto období. Podle zákona č. 37/1959 Sb., ale i dalších součástí sociálního zákonodárství reálného socialismu (např. zákoníku práce – č. 65/1965 Sb.) měly odbory v pracovní-právních, sociálních a podnikových otázkách garantováno 46 rozhodovacích a spolurozhodovacích pravomocí. Na posledním všeodborovém sjezdu v březnu 1990 většina odborářů jako zhypnotizovaných tyto výdobytky mnoha jejich předků odmítla. Ano, jistě je pravda, že byli ve vleku masivně rozšířených lží, polopravd, falešných iluzí, které měsíce šířila propaganda nové politické reprezentace, její média i média zahraniční. Rozhodně je také pravdou, že silně podléhali vlivu mnohých zpanštělých odborových funkcionářů, kteří byli spojeni s popřevratovou smetánkou a věřili, že „se na ně nezapomene.“ Avšak skutečnost, že tak vysoký počet odborářů neprohlédl přímo učebnicové záměry, sliby nových vedoucích představitelů, že je nerozpoznal a neprotestoval proti nim, nehovoří tolik proti řadovým odborářům, jako proti poznávací, sdělovací, vzdělávací činnosti a schopnosti posledních mnoha let reálného socialismu, jakož i proti sociálně-ekonomickým podmínkám, které dovolily držet ve vrcholných odborových i dalších funkcích od materiální základny odtržené papaláše a jejich pochlebovače. A které pomohly vytvářet právě takový charakter společenského a politického vědomí nejen odborářů. Příznak posilování zbožně-peněžních vztahů ve výrobě, směně i rozdělování zde připravil jednoznačně půdu pro blížící se a dosud trvající katastrofu. V současnosti mají odborové organizace z původních 46 rozhodovacích a spolurozhodovacích pravomocí k dispozici pouze sedm.

Od r. 1991, kdy vzniklo OSČMS, se v jeho čele vystřídala celá řada předsedů – po Karlu Henešovi Jaroslav Štrait, dále Petr Šimůnek, dlouholetý předseda Karel Vymětal a současný šéf OSČMS Stanislav Grospič. Konkrétní odborové praxi OSČMS, jejím příkladům z let minulým, ale i výhledu do budoucna se budeme věnovat v některém z dalších letošních článků. Půjde nám o to – nikterak se tím netajíme – získat pro OSČMS další členy a spolupracovníky zejména z řad dělníků a zaměstnanců, ale také z řad nezaměstnaných, učňů a studentů.

Jiří Charvát, člen OSČMS